

ÚJPEST
1840

Újpesti Helytörténeti Értesítő

2000. március

VII. évfolyam 2. szám

ÚJPEST JELKÉPE A VÍZTORONY

*Épült 1911-ben Dümmerling Ödön és Mihailich Győző terve szerint
(Fotó: Vétek Gábor)*

Újpest Városi Ipartestület

J E L E N T É S E

A Z 1 9 4 7 . É V R Ö L

U J P E S T 1 9 4 8

KOLLEKTIV NYOMDA, BAJCSI ZSILINSZKY-U. 8

Csaballa Ödön*

Újpest városi Ipartestület elöljáróságának jelentése az 1947. évi működéséről

Általános helyzetkép

Már a múlt évi jelentésünkben rámutattunk arra, hogy az iparosságot a legválságosabb helyzetbe hozta a háborús és az inflációs időkben ért forgótőke elvesztése, a veszített háborúk után mindig fellépő nyersanyaghiány, a fogyasztóközönség vásárlóerejének nagymérvű hanyatlása, a jogosulatlan iparüzés elburjánzása stb.

Amikor feltártuk a kisiparosságot létalapjában érintő súlyos körülményeket, egyben megjelöltük azokat az eszközöket és módozatokat, amelyek alkalmasak arra, hogy az iparosságot kiemelve elesettségéből, az újjáépítés nagy nemzetmentő munkájának szolgálatába állítsa.

Csúcsszervezeteinket ostromolva, azok szorgalmazására történtek intézkedések a bajok orvoslására, de ezeknek egy része csak tüneti kezelésekre voltak elegendők, tartós gyógyulási folyamatra nem bizonyultak elégségesnek. Elsősorban említést kell tennünk a forgótőke-hiány enyhítésére ajánlott kisipari hitelek megindításáról. Ezeket a hiteleket igen mérsékelt összegben és oly rövid lejáratra, szigorú bankgarancia mellett bocsátották az igénylők rendelkezésére, hogy számosan akadtak az igénylők között olyanok, akik visszavonták igénylésüket, mert az ilyen feltételekkel terhelt hitel nem jelentett számukra komoly segítséget.

Egyrészt be kell látnunk, hogy az ország jelenlegi tőkeszegénysége miatt ezen a téren nem lehet vérmes reményeket táplálni, másrészt pedig örülnünk kell, hogy a segítség munkája mégis elkezdődött és reméljük, hogy a viszonyok

javultával kiterjesztik a hitelnyújtási kereteket, ami azután jótékonyan fog hatni úgy a termelésre, mint a nemzetgazdaságra.

A nyersanyaghiány enyhítésére is történtek intézkedések. A nehezen fellelhető anyagok nagy részét zárolták, hogy a spekuláció elől elvonják és ha minimális mértékben is, de eljuttatták a feldolgozó iparossághoz az ipartestületek útján.

Idők folyamán az ipartestületek anyagelosztó hivatalokká alakultak át. Rengeteg anyagféleség igénylése, beszerzése, szétosztása és elszámolása teszi terhessé az ügyvitelt, de szívesen végezzük, mert tudjuk, hogy a gondjainkra bízott iparosságnak teszünk vele szolgálatot. Eleinte csak a bőr, a textil, a vegyi és a vasipari anyagok elosztását végeztük, újabban hozzájárult még az ásványolaj, a papír és a faanyagok elosztási munkája. Meg kell említenünk, hogy a zárolt anyagok beszerzési, szétosztási és elszámolási munkájában nagy segítségünkre vannak a szakosztályok vezetőségei, amelyek készségesen, sok esetben saját műhelyük elhanyagolásával végzik feladataikat önzetlenül, csupán a közösség iránt érzett kötelességtudásból. Külön ki kell emelnünk a cipész, a kötszővő, a szabó, az asztalos, a kalapos, a vas- és fémipari, az üveges, a sütő és a vegyipari sz. o. közérdekű munkásságát, melyeknek fáradozásáért itt mondunk köszönetet az érdekelt iparosság nevében.

Igaz, számos anyag van még, amelynek beszerzése ez idő szerint lehetetlen és még várunk kell a beszerzésre, ilyen például a szappan és a külföldről származó igen sok vegyi anyag stb. A szappanellátásban információnk szerint javulás várható.

*A szerző 1940-től 1949-ig – az Ipartestület megszűnéséig – az Ipartestület jegyzője volt.

A múlt év őszén meghirdetett hároméves terv biztató reménységet nyújt arra, hogy a termelés fokozásával a hazai nyersanyagok gyorsabb tempóban kerülhetnek a feldolgozó iparossághoz. Ugyancsak jó hatással lesz a fogyasztóközönség vásárlóerejének fokozására az előbb említett hároméves terv, mert ennek a tervnek tulajdonképpen bevallott célja a dolgozók életszínvonalának emelése.

A belföldi piacok megszervezése mellett nem szabad azonban elhanyagolnunk a külföldi piacok megteremtésének kérdését sem. Az első és legfontosabb feltétel olyan külkereskedelmi szerződések megkötése, melynek alapján kiviteli cikkeink más országokba akadály nélkül bevihetők. E tekintetben az ipari és kereskedelmi minisztérium igen jelentős eredményt ért el és majdnem minden európai országgal olyan szerződéseket kötött, melyek kivitelünk számára igen nagy lehetőségeket biztosítanak. Legkedvezőbbek a szovjet és jugoszláv szerződések, amelyek alapján majdnem kizárólag nyersanyagokat hoznak be az országba és főleg ipari cikkeket viszünk ki, továbbá az angol, svájci és cseh-szlovák szerződések, melyek a mezőgazdaságunk számára is nyújtanak nagy kiviteli lehetőségeket. A további piacok megszerzésénél nagy szerepet játszik az a tény, hogy a magyar mezőgazdasági és ipari termékek exportára sok cikknél magasabb, mint a világpiaci ár. Nagy hiba volna azonban ezt a tényt egyszerűen leszögezni és tudomásul venni. Ellenkezőleg, mindent el kell követni, hogy termelésünket olcsóbbá tegyük. Ezen célból a következő intézkedésre volna szükség:

Racionalizálásra, amely nemcsak drága munkagépek beszerzésével, hanem sok esetben szervezési módszerekkel is elérhető. Ilyen például az egyes üzemek specializálása kevés számú olyan cikkre, melynek előállítására az illető üzem technikai felkészültségénél fogva a legalkalmasabb;

a munkafegyelem megszilárdítására és a teljesítmények növelésére, amelyek igen fontos racionalizálási tényezők. Elégtétellel állapítjuk meg, hogy a magyar munkásság felismerte a

többtermelés fontosságát, és ezen a téren messzebb tartunk, mint sok más ország. Utalunk itt a széncsata hőseire, akiknek megfeszített munkájával igen sok ipari műhely működése vált lehetővé. Azonban ezzel nem szabad megelégednünk, mert ha a hároméves tervet, az újjáépítést és az életszínvonal emelését meg akarjuk valósítani, akkor többet kell teljesítenünk, mint más, sokkal kedvezőbb helyzetben lévő országok dolgozóinak;

az adók, illetékek, kamatterhek csökkentése, a minőségi termelés fontossága mind döntő tényezők az exportpiacok megteremtésénél.

Itt említjük meg, hogy az újpesti asztalos iparosság már bekapcsolódott az exporttevékenységbe és jelenleg a 4000 bútorkontingensből 600 db bútor kitermelését munkába vették angliai szállításra. A típuscipő-, a típusruha-készítés elindítása után rövidesen sor kerül az ún. típusbútor készítésére is, ami igen kedvezően fogja befolyásolni a helyi munkaalkalmakat.

A jogosulatlan iparüzés leküzdésére irányuló országos mozgalom eredménnyel járt, amennyiben a kormány, valamint az iparügyi miniszter oly értelmű rendelkezést adott ki, hogy a tudva kontárral dolgozót is büntetőjogi felelősségre vonják ismétlődés esetén. Egy újabb ipari miniszteri leirat elrendelte a gyárak házilagos iparüzésre szolgáló műhelyeinek bezúntetését és utasította a II. fokú Iparhatóságokat, hogy az ilyen tevékenységeket erélyes intézkedéssel akadályozzák meg és a kihágási eljárást folytassák le.

A jogosulatlan iparüzés megakadályozását célozza az az Ip. M. rendelkezés is, amely a legális iparüzőknek arcképes igazolvánnyal történő ellátását írja elő. Ezek az igazolványok már elkészültek és az Ipartestület irodájában beszerezhetők. Az igazolványok egy-egy naptári évre érvényesek, de két ízben meghosszabbíthatók. Iparbeszüntetés, vagy szünetelés esetén azonban ezeket be kell szolgáltatni az ipartestületnek.

A közszállítási szabályrendeletbe kérelmünkre több olyan rendelkezést iktattak be, amelyek lehetővé teszik a kisiparosságnak intenzívebb részvételét a közszállításokban.

A bányák, nagyobb ipari vállalatok és a nagybankok államosítása után mind gyakrabban merül fel a Hiób-hír arról, hogy a kisipart is államosítani akarják az illetékes hatóságok. Az Ipari Tanfolyamok Országos Vezetősége a közelmúltban továbbképző tanfolyamra hívta meg az ország ipartestületeinek vezető jegyzőit, mely tanfolyamon részt vett ipartestületünk jegyzője is. Ezen a tanfolyamon több vezető állásban lévő állami főtisztviselő tartott előadást és ezzel a hírrel kapcsolatban kijelentették, hogy a kormány nem foglalkozik ilyen irányú törekvésekkel, mert tisztában van a kisipar jelentőségével és ezt az értékes társadalmi réteget inkább támogatni akarják.

Vas Zoltán gazdasági miniszter a közelmúltban gazdasági beszámolót tartott, és ez alkalommal leszögezte határozott formában a kisiparosság és a kiskereskedelem létének szükségességét és létjogosultságát. Éspedig nemcsak azért, mert ez a réteg, amelyet a történelem évezredes folyamán az egyéni rátermettség, kezdeményezőkézség, szívósság és szorgalom versenye kitermelt, amelyet támogatni és segíteni fontos nemzetgazdasági hivatás, hanem azért is, mert ennek a csupa kisember-rétegnek létjogosultságát és jövőjét az egyetemes magyar jövő szempontjából is igen fontosnak és jelentőségteljesnek látja.

„Ha a rádióm elromlik, a Standard-gyárat nem kérhetem fel a megjavításra – mondotta a miniszter –, mint ahogy a rosszul működő vízvezeték-csapokat sem a Weiss Manfréd-gyár hozza rendbe és a cipőmet is a cipészhez fogom javítani vinni.”

Ha pedig a miniszter beszámolójában határozottan leszögezte az általa oly pregnánsan képviselt szocialista tervgazdálkodási politika jövőjében a kisipar létjogosultságát és szükségességét, úgy ez a megnyilatkozás vitán felül azt is jelenti, hogy az akadémikusoknak, a fantázia nélkülieknek, a pesszimistáknak nincs igazuk, mert a tervgazdálkodásunk nem az elszürkítésnek, a sablonizálásnak és a tömegesítésnek kaszánya emberét akarja a társadalomból kialakítani, de az egyenlő mértékben nyújtott életnívó-növekedésben lehetőséget kíván

juttatni mindazon egyéni igényeknek, amelyeknek kielégítése és a kiszolgálása a kisipar nélkül elképzelhetetlen.

Ezeknek előrebocsátása után rátérünk a részletes jelentésünkre.

A szakmabeli és általános továbbképzés

Előjáróságunk nagy gondot fordított arra, hogy a tagok szakmai továbbképzése lehetőség szerint előmozdítassanak. A helybeli felső-ipariskolában és a helybeli tanonciskolában több szakmai tanfolyamot rendeztünk az érdekelt szakosztályok szorgalmazására. Látogatottak voltak a szabóipari, a vendéglőipari, a vas- és fémipari, az asztalosipari és legutóbb pedig a festőipari tanfolyamok. Örömmel jelentjük, hogy a Venetianer L. utcai iskola épületében rövidesen állandó jellegű bőripari szakiskola létesül.

A szakmai továbbképzés kifejlesztésére irányuló munkásságunk elismerését bizonyítja az a tény is, hogy a Budapesti Kereskedelmi és Iparkamara 400 forintos jutalomdíját ipartestületünk kapta meg.

Előjáróságunk nagyon nélkülözi az önálló ipartestületi szaklapot, miért is foglalkozott ennek megvalósításának kérdésével. Sajnálattal kell megállapítanunk, hogy a nagy papírhiány, valamint a lapkiadással járó tetemes költségek nem teszik lehetővé, hogy ezt most megvalósítsuk, addig is, míg a viszonyok ezt lehetővé nem teszik, a három helybeli újságban Iparos Hírek rovatot nyitottunk, melyben hétről-hétre tájékoztatjuk tagjainkat az aktuális eseményekről.

Bejelentjük a t. Közgyűlésnek, hogy a múlt évi országos iparos kongresszust Miskolcon tartották meg, amelyen többek között a kontártörvény, valamint az iparosok kötelező biztosításának kérdését tárgyalták. A kontártörvény, mint már az előbbieken közöltük, megvalósult, az iparosbiztosítás kérdésére pedig jelentésünk későbbi részében még visszatérünk. Iparos vonatkozású nagygyűlés volt még Pécsen is, amelyen szintén résztvettünk.

Tagjaink nagy számban vettek részt úgy a Nemzetközi Vásáron, mint az Újpesten tartott ipari kiállításon, ahol bizonysgot tettek az újpesti ipar fejlettségéről. A folyó évben rendezendő centenáris ünnepekkel kapcsolatban előljárásgunk elhatározta, hogy ipari kiállítást, ipari versenyt rendez és ezeknek előkészítésére 7 tagú bizottságot küldött ki.

A tagok kulturális szükségleteinek kielégítésére az Iparos Kör újabb működésére minden szükséges lépéseket megtettünk, de a felsőbb jóváhagyás még nem érkezett meg.

A szakmai továbbképzést, valamint az utánpótlást támogattuk akkor, amikor a helybeli tanoncotthon fenntartására és az érdekes tanoncok jutalmazására 3200 forint összeget juttattunk.

Jogsegélynyújtás, érdekképviseleti munka

Egyik legfőbb feladatunkat az iparosságnak jogsegélyben részesültetése képezte.

Elsősorban meg kell emlékeznünk a kettős árrendszer elleni tiltakozó nagygyűlésünkről. Még a rendelet megjelenése előtt tiltakozó felirattal fordultunk az illetékes szervekhez és kértük, hogy a mentesítés határvonalát egész a jövedelemtöbbletadó fizetésére kötelezettek vonaláig terjesszék ki. Azonban a rendelet mégis úgy látott napvilágot, hogy a mentesítést csak a II. adóosztályba tartozókig korlátozták. Elnökségünk tagjai, a pestkörnyéki ipartestületek vezetőinek bevonásával, haladék nélkül felkereste a szakminisztériumokat a sérelmes rendelkezés megváltoztatása miatt. A küldöttségjárás és az írásbeli tiltakozás nem járt eredménnyel, végül az országos nagygyűlés jött össze Budapesten, melyen azután közölték, hogy a mentesítést felemelik az V. adóosztályban lévőkig. Tudatában vagyunk annak, hogy a kisiparosság nincsen megelégedve a kérdésnek ilyen elintézésével, ezért a küzdelmet tovább folytatjuk, hogy a kisiparosság egyenlő elbánásban részesüljön azokkal a dolgozó rétegekkel, amelyeknél a rendelet az első ellátási

csoportba tartozást havi 1500, illetve 1800 Ft keresetben állapította meg.

Felemeltük tiltakozó szavunkat az ellen a törekvés ellen is, amely a kisiparosságnak idegen készítményű iparcikk árusítási jogát akarta megszüntetni. Ebben a kérdésben hivatkoztunk arra, hogy törvényes jogszabály biztosítja az iparosoknak ezt a jogát, melyről nem hajlandók lemondani.

Igen sokszor vették igénybe tagjaink az ipartestület segélynyújtását az adózás terén is. Már az együttesen kezelt kereseti-jövedelmi adó osztályba sorolásánál is résztvettünk a javaslatétel munkálataiban és küldötteink útján a felszólalási bizottság munkájában is tevékeny részt vettünk. Megállapíthatjuk azonban, hogy a kiküldöttek a legjobb lelkiismeretük szerint igyekeztek a teherviselő képességét megállapítani, ezek a szakértői vélemények nem vétettek mindig figyelembe a pénzügyi hatóságok részéről.

Felvilágosítással és tanácsadással szolgálunk még a többi adónemek, továbbá az ezeket megállapító fizetési meghagyások elleni jogorvoslatok kérdésével kapcsolatban.

Szorgalmaztuk a szakmai adóközösségek felállítását és ezeknek kimunkálásában tevékeny részt vettünk.

A nyers bevétel alapján adózók adókulcsának leszállítása érdekében eljártunk. Ennek eredményeképpen közöljük, hogy eddig a sütő-, a hús- és építőipar részesült jelentős kedvezményben. Ellenben nem sikerült elérnünk, hogy az építőipart az idényiparok közé sorolják.

Eljártunk továbbá a zárórák sérelmes megállapítása és az áramkorlátozási rendelkezések enyhítése érdekében, valamint az újpesti fényképészek kívánságára a MABI arcképes igazolványok fényképeinek elkészítésénél észlelt sérelmek ügyében. Beadvánnyal fordultunk az igazságügyi miniszterhez az iparosok leigazolására adott határidő meghosszabbítása miatt, amihez a miniszter hozzá is járult.

Az engedély nélküli építkezés, a házilagos és jogosulatlan iparüzés megakadályozására minden törvényes eszközt igénybe vettünk. A

tudomásunkra jutott kontárkodókat állandóan üldöztük. Az elmúlt év folyamán 61 esetben tettünk feljelentést, ezeknek alapján a kiszabott bírságok összege 4700 forint és 130 napi elzárás.

Az iparos és megrendelő közötti vitás kérdésekben közvetítő javaslatokkal szolgáltunk, ilyen kérdésekben szakértői megállapításokat nyújtottunk, melyek lehetővé tették a békés megegyezés kialakulását.

A kollektív szerződésekkel kapcsolatos rendelkezések helyes alkalmazása tekintetében felvilágosítással szolgáltunk az érdekelt feleknek. A felmerült vitás kérdésekben mindkét fél jogos érdekeit megvédtük. A pesti vásárokon megjelenő újpesti iparosok érdekeit is igyekeztünk megvédeni.

Az OTI-val kapcsolatban jelentjük, hogy a járulékfizetéssel önhibájukon kívül elmaradt iparosokat bíróság elé állították és megbüntették. Ezen rendelkezés felfüggesztését kértük és el is nyertük.

Vagyontalan tagjaink magánjogi természetű ügyeiben ügyészünk útján ingyenes jogsegélyt nyújtottunk. Itt említjük meg, hogy dr. Szarka Lajos ügyész úr minden szerdán délután 6-7 óra

között hasonló ügyekben az ipartestület jegyzői irodájában rendelkezésére áll tagjainknak.

Szakosztályaink gyűlésein megjelentünk és a szükséges útbaigazításokat megadtuk.

Ennek a sokrétű munkánknak zavartalan elvégzésére azonban a testületi székház helyiségei kevésnek bizonyultak, ezért a múlt évi közgyűlés felhatalmazásával élve, megvásároltuk a székházunk mögött lévő telket, ahol a székház kibővítését szeretnénk végrehajtani. Az erre vonatkozó munkálatokat megkezdtük, 25.000 db téglát és 7 köbméter fát már vásároltunk, a tervrajzok már elkészültek és az építési engedélyek megszerzése, valamint az építési költségek előteremtése után az építkezést megkezdjük. Az építési költségek részbeni fedezésére szolgál a múlt évi takarékos gazdálkodás folytán fennmaradó bevételi maradvány és a költségvetési előirányzatból felvett kiegészítő összeg. Amennyiben ez nem volna elegendő, a meglévő ingatlanok eladásából elért összegekből pótoljuk a hiányt, hogy a tagok külön megterhelését elkerüljük. Természetesen az ingatlan eladásához a közgyűlés jóváhagyása szükséges.

Első Újpesti Szalámi- és Kolbászgyár

Cégt. Diamant József utóda
Diamant István és Gyimesi István

Újpest, Szent István-tér 10/a.

Telefon: üzem 292—664.
lakás 292—563.

*Naponta friss virsli, szalámi,
kolbász- és hentesaruk.*

Az egészséges közszellem ápolása...

...szintén egyik igen fontos feladatát képezi az ipartestületeknek. Erre különösen a mostani válságos időkben van szükség, amikor a munkaalkalom hiánya, a kényszerű kötött gazdálkodás, a számtalan rendelkezések útvesztőjében való eligazodás nehézségei mellett akadnak olyanok, akik félretéve a közösség érdekében hozott hatósági intézkedéseket, önmaguk érdekeit előtérbe helyezve, kiteszik magukat a megtorló eljárásoknak, másokat pedig a megbélyegző általánosításoknak.

Előljáráságunk ennek a feladatának olyként igyekezett eleget tenni, hogy a megjelenő hatósági rendelkezéseket idejében a szakosztályok vezetőségéhez juttatta a tagokkal való közlés végett, a szakmai összejöveteleken felvilágosítással szolgáltunk és mindent elkövettünk, hogy az iparosságot a tiltott cselekmények elkövetésétől visszatartsuk és egymás megbecsülésére neveljük, ami által a meg nem engedett versengéseknek is gátat vetettünk. De ezt a célt véltük szolgálni azáltal is, hogy az ipartestület földszinti helyiségeit az összes szakosztályok rendelkezésére bocsátottuk, amelyek összejöveteleik, táncestélyeik rendezése által igyekeztek szolgálni az iparosság összetartásának nemes ügyét.

De gondot fordítottunk arra is, hogy az iparosság hazafias megmozdulásokon is részt vegyen, így a március 15-ei, május 1-jei és az október 6-ai ünnepeken. Jó példával jártunk elő ezzel kapcsolatban, amikor május 9-én az orosz emlékmű avatásán és a Szovjetunió fennállásának jubileuma alkalmából rendezett ünnepeken testületileg résztvettünk.

Jóléti intézkedések

Büszkék vagyunk arra, hogy az újpesti iparosság volt az első hazánkban, mely az elaggott iparosok részére otthont teremtett, mely mintaintézmény ma már számos követőre talált szerte az országban.

Ezek az intézmények nagyszerű példái annak, hogy a nehéz körülmények között élő iparosság mindenkor nemesül gondolkozik, sőt nemcsak gondolkozik, de cselekszik is. Előljáráságunk az elmúlt év folyamán közgyűlési jóváhagyás alapján 15.000 forinttal járult hozzá az otthon fenntartásához. Jelenleg 10 ápolunk van, kiknek számát ez év folyamán növelni szándékozunk.

Ebben a karitatív intézményben Hornyák István ipartestületi gazda, az Iparosotthon gondnoka ügybuzgalmát, valamint Beszteri Árpád és neje felügyelők kiváló munkásságát kell megköszönnünk, akik nemcsak tudásukkal, hanem az iparosság iránti szeretettel eltöltve végzik az ápolgondozás nehéz és felelősségteljes munkáját.

Hálával kell megemlékeznünk azonban azokról is, akik értékes adománnyal járultak hozzá az ápoltak eltartásához, az ipartestületi tisztviselők gyűjtéssel, az asztalos és vasas szakosztályok pénzadománnyal, a cipész, vendéglős és sütő szakosztályok természetbeni adományokkal, Both Ferenc isk. igazgató a Magyar Vöröskereszt útján igen értékes élelmiszer és ruházati cikk adománnyal, Huszár József és Klikár Aladár iparosok zsíradományokkal és még sokan mások az iparosok közül, akik támogatásukkal lehetővé tették, hogy ápoltajaink megelégedéssel éljék le hátralévő idejüket.

Az iparosotthon fenntartásának gondjain kívül nem feledkeztünk meg azonban azokról az iparosokól és iparosözvegyekről sem, akiket a sors mostohasága megpróbáltatásoknak tett ki. Ezeket a ráutaltakat állandó segélyben részesítettük és a karácsony előtti időkben külön segélyeket osztottunk ki. Ilyen segélyezésekre az év folyamán 3000 forint összeget utaltunk ki.

Figyelemmel kísértük még az iparosok kötelező biztosításának kérdését is. A nyár folyamán rendkívüli előljárásági ülést tartottunk ebből a tárgykörből, és a szakosztályok elnökeivel megtárgyalt és kialakult kívánságokat eljuttattuk az IPOK-hoz. Az IPOK a miskolci országos iparoskongresszus elé vitte, ahol a tervezet kibővítését kívánták és ennek teljes kidolgozására az IPOK-ot bízták meg. Az IPOK azóta már el is készítette a rendelet-

tervezetet, és rövidesen ismét az ipartestületek elé kerül végleges letárgyalás és hozzászólás végett.

Felkaroltuk a kebelbeli vas- és fémipari szakosztályunk akcióját is, amely egy helybeli kórházzal történő megállapodás alapján a résztvevő tagok orvosi segélyben való részesítésére irányult, de ez a terv az érdeklődők hiánya miatt nem valósult meg.

Tehetségünk szerint támogattunk minden olyan megmozdulást, amelyek emberbaráti megsegítési célokat szolgáltak. Így pl. a Siess, Adj, Segíts Akciót, amely a hadifoglyok és a tüdőbetegek megsegítésére irányult, az Országos Karácsonyi Segélyakciót, amely az aszálysújtotta lakosság és a munkanélküliek támogatását célozta és újabban pedig az árvízszújtotta lakosság megsegítésére megindult országos akcióba kapcsolódtunk bele.

A Lánchídépítési akciót is jelentős összeggel támogattuk.

Ki kell emelnünk, hogy a vendéglős szakosztály az elmúlt év folyamán rendezett mulatságok jövedelméből 40 szegény sorsú, hadiárva gyermeket ruházott fel. A vas- és fémipari szakosztály pedig a tagjaik önkéntes adományaiból egy hadiárva gyermek felnevelését vállalta.

Meg kell még említenünk az IPOK gyógyüdültetési akciójáról is. A múlt évben megnyitották a balatonfüredi, a hajdúszoboszlói és a hévízszentandrászi iparosüdülő telepeket, ahol már több újpesti iparos nyerte vissza egészségét. Az ilyen nagyszerűen bevált intézmények kifejlesztésére igen nagy szükség van.

Statisztika

Az ipartestület adminisztratív munkájára vonatkozó jelentést a következőkben ismertetjük:

1947. évben iparjogot váltott	151 tag
1947. évben iparát megszüntette	251 tag
1948. I. 1-jén tagjaink száma	2610 tag
1948. I. 1-jén iparossegédek száma	4598 tag
1948. I. 1-jén iparostanoncok száma	746 tag

Az elmúlt év folyamán 598 tanszerződést kötöttünk és 320 tanoncot szabadítottunk fel.

Ideiglenes igazolványt és munkakönyvet 5001 esetben adtunk ki. Mestervizsgát 376 személy tett. Jogosulatlan iparüzésért 61 esetben tettünk feljelentést. A beérkezett és elintézett ügyiratok száma 6168 volt.

Szaktanácsos belépést	4.689 esetben
Szaktanácsos kilépést	2.983 esetben

Összesen: 7.672 esetben

Gyári munkás belépést 15.044 esetben

Gyári munkás kilépést 5.389 esetben

Összesen: 20.433 esetben igazoltunk.

Érdekképviselési munkánkat 11 rendes és 1 rendkívüli előjárósági és 18 bizottsági ülésben intéztük el. Az Iparoskérdés 2 ülésben 3 ügyet intézett el.

Felelősségteljes munkánk elvégzésében a tisztikaron kívül nagy segítségünkre voltak az újpesti demokratikus pártok, dr. Gálhidi Béla polgármester-helyettes, dr. Révai Gyula közig. tanácsnok, dr. Tárnai József ipar. biztos és a városi tanács tagjai, valamint az IPOK és az Iparkamara kitűnő gárdája, nemkülönben a helyi tantestületek igazgatói és tanerői, a helyi sajtó képviselői stb., kiknek odaadó, áldozatos fáradozásáért ezúton mondunk hálás köszönetet az újpesti iparoság nevében és a további pártfogásukat kérjük.

Mielőtt jelentésünket befejeznők, tartozó kötelességünk megemlékezni azokról az iparos társainkról, akik az 1947. év folyamán költöztek el az élők sorából. Elhunytak: Bauer Mátyás asztalos, Beláncsics Mihály cipész, Benkó Pál tímár, Csapó Imre köteles, Csenki István asztalos, Fericsán József asztalos, Gáspár Gyula hentes, Gmáz Frigyes asztalos, özv. Gyárfás Emilné festő, Gráf Vilmos festő, Havlik Gyula fémöntő, Hetesi István asztalos, Játékos Ferenc férfiszabó, Jávoroka József fagy-lalkészítő, Kiss Alfonz cukrász, Korbély János vendéglős, Kustján Ferenc szerszámlakatos, Lőrincz János vendéglős, iparosotthoni ápoló, Mandel Dezső cipész, Liedloff Péter festő, G. Molnár Ferenc asztalos, Miszlovits Ernő asztalos, Molnár László

asztalos, Pál István asztalos, Piroska Adolf cipész, Prazsák János cipész, Rein Károly asztalos, ipartestületi díszelnök, Schuller János asztalos, Szadik Lutorár cukrász, Szalay József ács, Sztrakos Károly cipész, Tarnai József férfisabó, Tresz Lajos vendéglős, Tóth János asztalos, Vendrei Géza építész és Zsargó József festőmester.

Itt említjük meg, hogy néhai Gyárfás Emil volt ipartestületi elnök hamvai fölé az iparosság adakozásából síremléket állítottunk fel.

Az ipari élettel vonatkozásban lévők közül elhunyt dr. Szalay Sándor polgármester, ipartestületünknek volt ügyésze.

Emléküket kegyelettel őrizzük.

Jelentésünkben nagy vonalakban igyekeztünk megrögzíteni azokat az eseményeket, amelyek az év folyamán leginkább foglalkoztatták az iparosság vezetőit. Jelentésünk befejeztével kérjük a t. Közgyűlést, hogy közérdekű munkálkodásunkat jóindulatú bíráló tárgyává tenni szíveskedjenek.

Fontos tudnivalók

Az ipartestületi hivatalos órák hétköznap 8-tól fél 3 óráig tartanak.

Felek részére történő ügyintézés fél 9-től 2 óráig, szombaton és ünnepek előtti napon fél 9-től 12 óráig tart. Az ipartestület telefonszáma: 292-223. Az ipartestület elnöke hétköznap de. 11-től 2-ig fogad feleket.

Az ipartestület ügyésze: dr. Szarka Lajos ügyvéd, minden szerdán du. 6-tól 7-ig fogad feleket a jegyzői irodában és a testületi tagoknak díjmentes jogi tanácsokkal szolgál.

A tanonciskolai látogatási kötelezettség minden tanoncra fennáll, és tanonclevelet csak az nyerhet, aki a tanidő befejeztével a tanonciskolától végbizonyítványt nyert. Idő előtti szabadulás csak akkor engedhető meg, ha a tanonc az iskola bizonyítványával igazolja, hogy rendelkezik annyi ismerettel, mint amennyit a tanonciskola utolsó (IV.) osztálya nyújt.

A tanonc alkalmazásba vételét 3 nap alatt be kell jelenteni az ipartestületnek. A próbaidő 4 hétig

tarthat, amikor is a tanoncot be kell szerződtetni. A szerződéshez szükséges iratok:

1. Születési anyakönyvi kivonat.
2. Utolsó iskolai bizonyítvány, legalább a VI elemiről.
3. Szakszervezeti Tanács (Bp., Fiumei út 4.) engedélye.
4. Tisztiorvosi bizonyítvány (alkalmasság, újraoltás és szemvizsgálat)
5. Külföldinél lakhatási és munkavállalási engedély.

A tanszerződést az atya köti a mesterrel, de akadályoztatása esetén felhatalmazást adhat másnak is. A meghatalmazásra 3 forintos okmánybélyeg kell és azt két tanúnak is alá kell írni. A tanoncot évenként 4 heti fizetéses szabadság illeti meg, melyet az iskolai szünetben kell megadni. A szabadság idejét 8 nappal előbb közölni kell a tanonccal és az ipartestületen is be kell jelenteni feljegyzés végett.

18 évnél fiatalabb személyt ipari munkával csak tanszerződés alapján szabad foglalkoztatni.

Segédet, vagy más munkást szakszervezeti munkaközvetítés, valamint munkakönyv nélkül felvenni nem szabad, az alkalmazás kihágásnak minősül. A munkaadó köteles alkalmazottjának munkakönyvét 14 napon belül bejelenteni, aminek elmulasztása szintén kihágás. Utólagos igazolást csak OTI igazolvány vagy polgármesteri véghatározat alapján eszközölhetünk. Munkakönyv nélkül alkalmazni senkit sem szabad, az alkalmazás kihágás. A kilépést úgy az ipartestületnek, mint a szakszervezetnek jelenteni kell.

Az OTI-nál be kell jelenteni minden egyént nemre, korra és állampolgárságra való tekintet nélkül, aki bérfizetés ellenében dolgozik. A tanoncokat már a próbaidő alatt kell bejelenteni, nem pedig a szerződés megkötésekor. Egy hetet meghaladó és igazolt munkaképtelenséggel járó megbetegedés esetén 3 napi fizetéstérítés jár a munkavállalóknak.

Hat hónapos foglalkoztatás után hat munkanap fizetett szabadság jár, mely havonként az eltöltött munka után egy nappal emelkedik úgy, hogy egy évi foglalkoztatás után a szabadságidő 12

munkanap. Egy év után a szabadságidő minden további év elteltével egy nappal emelkedik 25 munkanapig. Hat hónapnál rövidebb ideig tartó munkavállalás esetén minden betöltött hónap után egy-egy fizetett munkanap jár. A szabadságidő meghatározásánál a munkavállalónak egy vagy több munkaadónál eltöltött szolgálati ideje beszámítandó úgy, hogy ha jelenleg munkaadójánál legalább egy éve van alkalmazásban, akkor az előző munkaadójánál eltöltött szolgálati éveiből három év (tehát 3 nap) beszámítandó, három év után öt nap, négy éven túl pedig a teljes szolgálati idő beszámítandó.

A fizetéses szabadságot a munkáltató lehetőleg május 15. és szeptember 15. között adja ki.

Törvényes felmondási idő:

a) Magasabb tudományos képzettséget igénylő állást betöltő munkavállalónál hat hónap, ha azonban a munkáltató a nagyüzemek közé tartozik és a munkavállaló az egész vállalatra vagy annak valamely önálló ágára kiterjedő vezető és irányító munkakörrel van felruházva: egy év; az egy évi felmondási idő írásbeli szerződéssel hat hónapra leszállítható;

b) a fontosabb teendők elvégzésével megbízott szellemi munkát végző munkavállaló (tisztviselő) és a fontosabb teendők elvégzésével megbízott kereskedősegéd, ha szolgálata két évet el nem éri: három hónap, két évi vagy két évet meghaladó szolgálati idő esetén: hat hónap;

c) a b) pont rendelkezése alá nem eső szellemi munkát végző munkavállaló (tisztviselő), kereskedősegéd, valamint a fontosabb teendők ellátásával megbízott testi munkát végző munkavállaló tekintetében, ha szolgálata a két évet el nem éri: hat hét, ezenfelül, de tíz évet el nem érő szolgálat esetében: három hónap, tíz évi vagy tíz évet meghaladó szolgálat után: hat hónap;

d) a fenti a)-c) pontok alá nem tartozó ipari munkás és a rendelet hatálya alá eső egyéb munkavállaló tekintetében, ha szolgálata a két évet el nem éri: tizenöt nap, ezenfelül, de tíz évet el nem érő szolgálat esetében: hat hét, tíz évi vagy tíz évet meghaladó szolgálat után: három hónap.

Végkielégítés

A d) pont alá eső azt a munkavállalót, aki ugyanazon munkáltató szolgálatában megszakítás nélkül legalább tíz esztendő, valamint azt az egyéb munkavállalót, aki ugyanezen munkáltató szolgálatában megszakítás nélkül legalább öt esztendőt töltött el, a szolgálati viszony megszűnése esetében végkielégítés illeti meg. Nem illeti meg a végkielégítés azt a munkavállalót, aki a szolgálati szerződést a munkáltatónak fel nem róható okból maga szünteti meg, vagy akit a munkáltató olyan ok miatt bocsát el szolgálatából, amelyért a munkavállaló felelős és amely miatt az érvényben lévő jogszabályok értelmében a munkáltató a szolgálati viszonyt felmondás nélkül rögtöni hatállyal felbonthatja.

A végkielégítés összege minden betöltött három évi szolgálat után a munkavállalót a szolgálati viszony megszűnésekor megillető illetménynek (bérnek) egy hónapra eső része, tizenöt évet meghaladó szolgálat esetében pedig a teljes szolgálati időnek minden betöltött három éve után az illetménynek (bérnek) két hónapra eső része. Az összeg megállapításánál minden megkezdett három évi időszaknak szolgálatban eltöltött töredékét is arányosan számításba kell venni.

Újabb rendelkezés szerint hat hónapnál hosszabb időre járó felmondást és négy havi illetményt meghaladó végkielégítést 1950. július 31-ig bírói úton nem lehet érvényesíteni.

Kollektív szerződés szerint január 1., március 15., április 4., május 1., Úrnapja, augusztus 20. és karácsony mindkét napja — ha nem esik vasárnapra — fizetett ünnepnap.

(Illusztráció: korabeli hirdetések)

Függelék

Újpest városi Ipartestület vezetősége 1948. évben.

Elnök:

SZABÓ FERENC

Alelnökök:

Benisz József

Jahoda Károly

Ketykó Pál

Dr. Szarka Lajos
ügyész

Csaballa Ödön
jegyző

Dr. Tárnay József
iparh. biztos

Roth Rezső
főpenztárnok.

Számvizsgálók:

Babusek József

Gulogi László

Mattos Ágoston

Előjárósági tagok:

1. Emmerling Antal asztalos,	31. ifj. Farkas Lőrinc asztalos,
2. Fürst Ferenc asztalos,	32. Kunsági Nándor asztalos,
3. Lély Zsigmond asztalos,	33. Löwy Adolf asztalos,
4. Mészáros Géza asztalos,	34. Bányai Zoltán asztalos,
5. Novák Emil asztalos,	35. Dévényi Jenő cipész,
6. Dr. Szántó Pál asztalos,	36. Ifj. Pécs György asztalos,
7. Körpöly Gyula cipész,	37. Krajcsi András cipész,
8. Makka István cipész,	38. Papp József cipész,
9. Ráró Gusztáv cipész,	39. Suth Péter cipész,
10. Uszkó József cipész,	40. Somlai Rezső cukrász,
11. Feiszinger Antal drogéria,	41. Bonomó János kőművesm.
12. Horváth József építőm.	42. Korom Antal ács,
13. Takács József faesztergályos,	43. Kiss Jenő szobafestő,
14. Malek Miklós címfestő,	44. Bárány Csaba fodrász,
15. Erdős Antal fodrászmester,	45. Kökény Gyula fodrász,
16. Gerber Alajos fogtechnikus,	46. Antal S. József hentes,
17. Soproni Gyula hentes,	47. Varga István kalapos,
18. Ranyák György kádár,	48. Hős Sándor kárpitós,
19. Földiák Károly órás,	49. Wenger Árpád órás,
20. Kiss Kálmán sütő,	50. Asztalos Antal szabó,
21. Kiss Sándor szabó,	51. Péllich Ágoston szabó,
22. Resch Antal szabó,	52. Várnai József szabó,
23. Wéber Henrik szabó,	53. Manicza Sámuel szíjgyártó,
24. Gyergyesi László szücs,	54. Messó Mihály timár,
25. Géczy Lajos fémöntő,	55. Hrubos János műszerész,
26. László Miklós lakatos,	56. Nyéki Ferenc fémöntő,
27. Orbán Gábor lakatos,	57. Siklós Gábor villanyszerelő,
28. Szabó Árpád műszerész,	58. Szegő József lakatos,
29. Hornyák István vendéglős,	59. Kökényessy György vendéglős,
30. Somló Ferenc vendéglős,	60. Tóth Lajos vendéglős.

Ipartestületi székelnök:

Meck János

Alelnök: **Bessenyci Szabó János**

Rendes tagok:

Kubinyi Kálmán, Marx Antal, Nagy Sándor, dr. Szvoboda Árpád,
Varga Sándor.

Ujpesti Kereskedők Testülete

Telefon : 292-351

Ujpest, Jókai-u. 20 Hiv. órák d.u. 4—6-ig

Elnök :

Dr. VÉRTES JÓZSEF

Társelnökök :

Holló József

Szabó József

Horváth Károly

Welszhausz József

Alelnökök :

Adácsi Gábor

Hercz Tibor

Beszterczel József

Lippner Gyula

Főtitkár :

Oláh Béla

Titkárok :

Horváth István

Rádi Márton

Schinkovits Lajos

Háznagy :

Gellért Oszkár

Pénztáros :

Laczkó Endre

Ellenőrök :

Besze Antal

Rónai Sándor

Főügyész :

Dr. Bánki Dénes

Minden újpesti kiskereskedő állandó vásárt rendez.

Leszállított áron jó minőséget, egyéni kiszolgálást nyújt!

Vásároljon szaküzletben kiskereskedőjénél!

**Újpest városi Ipar-
testületének Iparosithona
költségelőirányzat az 1948. évre**

Kiadás

	1947-ben elért	1948. évi előirányzat
1 Járandóságok (zsebpénz, segély)	5.970,—	10.000,—
2 Étellemezésre	23.852-57	30.000,—
3 Betegsegélyező	1.118-52	2.000,—
4 Fűtés	1.687-66	5.000,—
5 Világítás	1.240-46	1.500,—
6 Vízdíj	637-52	764,—
7 Biztosítás	96,—	96,—
8 Beruházás és karbantartás	6.187-31	2.000,—
9 Illetményadó	912,—	1.000,—
10 Vegyes	3.877,—	2.000,—
11 1947. évi december 31.-i Egyenleg	14.091-40	401-40
	59.670-44	54.761-40
	1947-48	

tisztviselő-nyugdíjalapja

1 Csillag Ilona nyugdíja	3.701-60	4.000,—
2 1947 december 31-iki Egyenleg	16.139-92	22.139-92
	19.211-52	26.139-92

december hó 31-én.

Benisz József s. k. Jahoda Károly s. k. Ketykó Pál s. k.
alelnök alelnök alelnök

rendben találtuk:

Gulogi László s. k. Mattos Ágoston s. k.
számvizsgáló számvizsgáló

**Újpest város Ipar-
Zárszámadás az 1947. évről és**

Bevétel

	1947-ben elért	1948. évi előirányzat
1 1947. évi január 1.-i Egyenleg	6.742-41	14.091-40
2 Újpest várostól apólsai díj	1.270,—	1.270,—
3 Lakbérékből	7.331-38	7.400,—
4 Ipartestület gyűjtése	11.441-80	10.000,—
5 Adományok	16.024-70	6.000,—
6 Kamatok	1.860-15	1.000,—
7 Városi hozzájárulás	15.000,—	15.000,—
8 Ipartestületi átutalás		
	59.670-44	54.761-40

Újpest városi Ipartestület

1 1947 január 1-én Egyenleg	1.848-70	16.139-92
2 Tisztviselők által befizetve és adományok	17.362-82	10.000,—
	19.211-25	26.139-92

Újpest, 1947. évi

Csaballa Ödön s. k. Róth Rezső s. k. Szabó Ferenc s. k.
jegyző pénztárosok elnök

Atvizsgáltuk és

Hornyák István s. k. Babusek József s. k.
gazda számvizsgáló

TEHER

vagyon-mérlege az 1948. évre

Az újpesti Ipartestület

VAGYON

VAGYON	TEHER
I. Készpénz	
1 Ipartestület számláján Iparosotthon	1— 1— 16.139-92
2	16.142-92
II. Értékpapírok	
3 Erdélyi nyereménykölcson	1—
4 100 q Búzakötvény	1—
5	2—
III. Alapok	
5 Koronaértékű papírok	1—
6 Fodrász sz. o. menházalapja	1—
7 Tisztv. nyugdíjalapja	16.139-92
8 Lakbérbiztosíték letét	1—
9	16.142-92
IV. Követelések	
9 Hátralékos tagdíjak	25.000—
10 Postatakarék-csekk számlán	130-40
11	25.130-40
V. Értékek	
11 Rezi Károly-utca 5. Székház	82.000—
12 Dózsa György-út 72. Iparosotthon székháza	62.000—
13 Mária-utca 16. sz. ház. (Iparosotthon tulajdona)	21.994—
14 Anonymus-utca 47. sz. ház (Iparosotthon tulajdona)	6.048—
15 Székház-leltár	17.758—
16 Iparosotthon-leltár	2.400—
15	192.200—
16	395.685-86

Ujpest, 1947. évi december hó 31-én.

Csaballa Ödön s. k. pénztárnok
 Róth Rezső s. k. elnök
 Szabó Ferenc s. k. elnök
 Benisz József s. k. a. elnök
 Ketykó Pál s. k. a. elnök

Átvizsgáltuk és rendben találtuk:

Babusek József s. k. számvizsgáló
 Gulogi László s. k. a. elnök
 Mattos Ágoston s. k. számvizsgáló

Hornyak István s. k. gazda

Fejes Antal*

Nyolcvan éve történt II.

A Tanácsköztársaság bukása és a románok bevonulása Újpesten

1919. augusztus 1-jén a katasztrofális kül- és belpolitikai helyzet miatt a Tanácskormány beadta lemondását, s ezzel a proletárdiktatúra 133 napja véget ért. Újpesten azonban a volt direktórium tagok legtöbbje egészen augusztus 3-áig kitartott, s csak a román csapatok közeledésének hírére kezdtek a tanácsuralom felszámolásához, nagytömegű kompromittáló irat megsemmisítése kíséretében. Illés Béla kommunista újságíró visszaemlékezéseiben erről az időszakról a következőket olvashatjuk:

„Augusztus 3-án(?)...felszálltam egy villamosra, és bementem Pestre. Az első, akivel találkoztam, Helfgott elvtárs volt. Első szava az volt, hogy elégettem-e az iratokat? Mondtam, hogy nem. Erre visszafordultunk, és felmentünk a városházára. Sikerült sok mindent elégetni.”

Augusztus 2-án a direktórium mérsékeltbb szociáldemokratáiból (10 fő), valamint a hajdani Függetlenségi és 48-as Párt tagjaiból (10 fő) egy 20 tagú intézőbizottság szerveződött, amely tevékenységét a Peidl-kormány intézkedéseire próbálta igazítani. Az Intézőbizottság elnökéül Bartha Pál igazgatót választották meg. Az Intézőbizottság első (és egyetlen...) jelentős intézkedése egy 1000 fős polgárőrség létrehozásának kísérlete volt.

A román hadsereg első katonái augusztus 5-én vonultak be Újpestre, Victor Bourianu őrnagy parancsnoksága alatt, s azonnal megkezdték a volt direktórium tagok felkutatását, letartóztatását és internálását. Ennek következtében az Intézőbizottság létszáma a felére csökkent, majd néhány nap múlva a bizottság már 5 főre apadt, amely a város vezetésére — polgármesteri rangban — Bartha Pált jelölte ki.

Mintegy két héttel a tanácsuralom összeomlása után helyreállt a normális városi közigazgatás, s a város vezetését ismét dr. Miklós Antal, volt polgármester vette át. Az 1918-as összetételű képviselőtestület augusztus 25-én tartotta első ülését, amelyen felolvasták dr. Miklós Antal felmentő fegyelmi határozatát, s „egyhangú lelkesedéssel” megerősítették polgármesteri pozíciójában.

Időközben a képviselőtestület jobboldali körei, főleg a Wert József vezette Keresztény Szocialista Párt tagsága elhatározta, hogy mozgalmat indít a városi autonómia, s így egyben a számukra megbízhatatlan városi képviselőtestület feloszlására. Érvelésük legfőbb oka az volt, hogy a fennálló képviselőtestület egy illegitim szervezet, mivel a törvényesen megválasztott képviselőtestület még 1918. október 31-én feloszlatta önmagát, s a hatalmat átadta az akkor alakuló Nemzeti Tanácsnak.

A vármegye alispánja, dr. Agoraszó Tivadar számára kapóra jött ez a feljelentés, ugyanis maga is ellentétbe került a képviselőtestülettel több vármegyei utasítás „elszabotálása” miatt, ezért ellenkezés nélkül továbbította a Belügyminisztérium felé a panaszokat.

A belügyminiszter a 75125/1919. IV. szám alatti alispáni felterjesztésnek helyt adva 1919. szeptember 12-én kelt leiratában a városi autonómiát felfüggesztette, azzal az indoklással, hogy az augusztus 25-i ülésen dr. Miklós Antal ügyében „egy érvénytelen kormánybiztosi határozatra támaszkodva, sietett a súlyos vádak alatt álló tisztviselő mellett tüntetni, vele magát azonosítani, őt ismét a város élére állítani, s ezzel neki erkölcsi elégtételt szolgáltatni.”

A belügyminiszteri leirat kézhezvétele után az alispán az alábbi határozatot kézbesítette Újpestre:

* A szerző az ELTE levéltár-szakos hallgatója, helytörténeti kutató.

„Szám: 34426/1919. kig. Tárgy: Újpest r.t. város képviselőtestületének feloszlata. Dr. Semsey Aladár Brassó vármegye főjegyzőjének.

A belügyminiszter Úr f.évi 75125 számú rendeletével Újpest rendezett tanácsú város képviselőtestületét feloszlatta.

Ennek következtében az ez idő szerint még nem működő törvényhatósági bizottság helyett az 1886. évi XXII. t.c. 61. paragrafusa alapján Újpest város vezetésével, illetve a képviselő-testülethez tartozó ügyeknek elintézésével törvényhatósági biztosi minőségben megbízom.

Kész kiadásainak fedezésére Újpest város terhére napi 40 koronát állapítok meg.

Budapest, 1919. évi október 1-jén.

Agorasztó s. k. *

Semsey hivatalba lépése után a polgármesteri teendők ellátásával korlátozott jogkörrel — dr. Förszter Kálmán menekült polgármestert bízta meg, Hess Pál árvaszéki ülnököt pedig főjegyzővé s egyszersemind alpolgármesterré nevezte ki.

A Nemzeti Hadsereg bevonulása Újpestre

1919 novemberében az antant nyomására megkezdődött a Magyarországot megszálló román csapatok fokozatos kivonása. Hogy az így keletkező hatalmi űrt kitöltsék, szükségessé vált a karhatalmi zászlóaljok felállítása a rend fenntartására, mivel a román uralom alatt csak a rendőrség és a csendőrség működhetett, igencsak megnyirbált jogkörrel.

A budapesti karhatalmi zászlóaljok szervezéséhez szükséges felszerelés (bakancsok, övek) legyártásának biztosítása végett a Budapesti Szövetségközi Katonai Bizottság engedélyezte egy csendőr szakasz kivezénylését az újpesti Wolfner-börgyárhoz.

A magyar karhatalmi alakulatok fegyveres felszerelésére a Budapesti Magyar Karhatalmi Főparancsnokság 1919. október 21-én kelt titkos utasítása értelmében 1919. november 13-án éjjel került sor.

A román alakulatok felváltása november 14-én reggel 6 óra után kezdődött meg, amikor a románok az antant tisztjei jelenlétében a hidak őrizetét átadták a Nemzeti Hadsereg katonáinak. A megállapodás értelmében a Nemzeti Hadsereg elővédei a Duna vonalát délelőtt 10 órakor lépték át, s ekkor a kiadott rendelkezések értelmében az előző éjszaka felfegyverzett karhatalmi alakulatok felvonultak őrhelyeikre, és megkezdték az őrszolgálatot.

A Nemzeti Hadsereg vasi gyalogezrede 1919. november 14-én, az ún. belső körvasút vonalán átlépve, délután 1 órakor vonult be Újpestre, majd rögtön továbbnyomult az ún. első demarkációs vonalig, amely az ún. külső körvasút, Széchenyi-telep (ma Pestújhely), Palota-Újfalú és Rákospalota határában húzódott.

Az Újpestre bevonuló nemzeti csapatok a spanyolnátha-járvány, valamint a krónikus szénhiány miatt bezárt iskolákban kerültek elszállásolásra. Az ideiglenes parancsnokság a Főiskolai Szociális Telepen került felállításra, azonban innen hamarosan átköltöztek az előnyösebb helyzetű járásbírósi épületbe, a Tavasz utcába.

A katonai közigazgatás Újpesten 1919-1920

Az újonnan felállított városparancsnoksághoz november 15-én az első beadvánnyal az Újpesti Önkéntes Mentő Egyesület vezetője, dr. Oszmann Mór fordult, aki kérvényében a folyamatos betegellátás érdekében mozgást biztosító engedélyeket kért a mentőegyesület tagjai és gépjárművei számára. A városparancsnokság ebben a kérdésben magát illetékesnek nem érezve, a személyzetre vonatkozó kérelmet az újpesti kerületi kapitányságnak, míg a gépjárművekre vonatkozót a budapesti főkapitányság hatáskörébe utalta.

November 18-án a III. Külkerületi Karhatalmi Parancsnokság az alábbi helyzetjelentést továbbította a Főparancsnokság irányába:

„III. Külkerületi Körzet Parság

Helyzetjelentés

Újpest, 1919. november hó 18-án.

1.) A lakosság hangulata nyugodt.

2.) Rendelkezésre álló erők: karhatalom 18 tiszt, 215 legénység és a helybeli rendőrségen 3 tiszt és 118 fő legénység.-

3.) Fegyverzet: rendelkezésre áll 100 drb fegyver, 3 drb saját géppuska, ezekhez 9450 drb „mannlicher” töltény és 3 rakasz 250-es gp. töltény.

4.) Nélkülözhető osztag: nincs.

Eller Emil hadn.
parancsnok h.

III. Külkerületi Karhatalmi Parság

Újpest

(: járásbíróság :)

Ebben az időszakban kezdődött meg Újpesten is a Tanácsköztársaság alatt valamilyen szerepet betöltő személyek letartóztatása, így pl.: elfogták Negyedi-Szabó Béla és Martosi Mórocz János szerkesztőket és további 75-80 személyt. A letartóztatottakat a Radetzky-laktanyába szállították kihallgatásra. Negyedi-Szabót s még néhány társát a kihallgatás után hazaengedték, a többiek pedig Hajmáskérre s Zalaegerszegre internálták.

Időközben Újpest minden fontosabb köz- és magánépületéhez, üzeméhez őrséget vezényeltek ki, így 1919. novemberben a Phöbusz Rt. és a Városháza, decemberben a Károlyi-major, 1920. januárban a Rákospalota-Újpest vasútállomás, februárban pedig a még mindig jelentős robbanóanyag-tömeget tároló Chinoin Rt. kapott védelmet.

1920 februárjára a spanyolnátha-járvány elvonultával szükségessé vált az oktatás újbóli megindítása, melynek legfőbb akadálya az iskolaépületekbe beszállásolt katonaság volt. 1920. február 26-án Rácz Imre tanár, mint az I. sz. M. kir. polgári leányiskola helyettes igazgatója, azzal a kérelemmel fordult a polgármesterhez, hogy segítsen kiüríttetni az István téri épületet, mivel, amiként azt az igazgató írta: „896 tanulónkon kívül

az intézet helyiségeiben még a leánygimnázium növendékeit, s a polgári leányiskolával kapcsolatos női ipari szaktanfolyamot is el kell helyeznünk s így minden tanteremre, iskolahelyiségre felette szükség van, tisztelettel kérjük a beszállásolt katonaságnak más helyre való mielőbbi elszállásolását, hogy a tanítás előtt a fertőtlenítést és a szükséges takarítást elvégezhessek.”

A megkeresés hatására a polgármester a Toldy utcai elemi iskolában jelölt ki 4 tantermet, de ezeket a katonaság nem foglalta el. Ezzel párhuzamosan a város járványügyi bizottsága levelet intézett a városparancsnokhoz, melyben azt kérték a parancsnoktól, hogy a tanítás zökkenőmentessége érdekében lehetőleg március 1-jei határidővel intézkedjék arról, hogy a katonák hagyják el a Városi Iparostanonc-iskola épületét, de ők sem értek el semmi eredményt e tárgyban.

Természetesen nem csak ezekkel a témákkal foglalkoztak. A Tanácsköztársaság — akkori szóhasználatnál élve a „Kommün” — alatti tevékenységet igen alaposan vizsgálták, s a kérdéses háttérű embereket igazoló eljárásnak vetették alá. Mondani sem kell, hogy az igazolások kiállítói nem örvendtek ennek az új feladatnak, s igyekeztek a terheket áthárítani a városi szervekre, miként ezt az Újpesti Ipartestület is tette Schegerin Henrik asztalosmester igazolása során. Ekkor a következő megjegyzést fűzték levelükhöz:

„Megjegyezzük, hogy a szakmunkások alkalmazására vonatkozó igazolványok hatósági megerősítésére és lebélyegzésére szóbeli értesítésünk szerint újabban a városi tanács mondotta ki magát illetékesnek s így a szóban forgó igazolvány hatósági megerősítése céljából méltóztassék a felet a városi tanácshoz utasítani.”

Az iskolákba beszállásolt katonaság ügye még 1920. március közepéig sem oldódott meg véglegesen, s ennek kellemetlen következményeit a városparancsnokság is tökéletesen érezte. Ezért kezdeményezték 1920. március 13-án a Clarisseumban tartott szemlét, melynek legfőbb célja az volt, hogy megállapítsák, alkalmas-e az épület laktanya céljára.

Az akkor még Rákospalotához tartozó épület szemlélén a városparancsnokság képviselőin kívül részt vett, a rákospalotai községi elöljáróság részéről Labiner Gyula jegyző és Kósa Mihály törvénybíró, az uradalom részéről pedig Perényi Antal uradalmi pénztárnok.

A szemle előtt a városparancsnokság részéről előadták, hogy a városparancsnokságot és a karhatalmi laktanyát a Clarisseumban szándékozzák berendezni, mivel maguk is látják, hogy az újpesti középületekben való beszállásolásuk tovább már nem fenntartható.

Rákospalota község részéről a kérdést méltánylandónak tartották, ám kikötötték, hogy a hadsereg kizárólag csak augusztus 31-ig használhatja az épületet, mivel 1920 szeptemberétől a Clarisseum épületét a község a gróffal való megegyezés eredményeképpen polgári leányiskolaként próbálja hasznosítani. A szemle után a városparancsnokság Rákospalota elöljáróival és a gróf képviselőjével megállapodott az épület használatbavételéről. Az alakulat hadinaplója szerint a bekvártélyozásra 1920. április 14-én került sor.

A város életében az 1920-as és 1921-es év a közigazgatás újjászervezésével telt el. 1920-ban a törvényhatósági biztos a gazdasági ügyosztályt külön műszaki és gazdasági ügyosztályra tagolta szét, az adóügyosztályt pedig adó- és pénzügyi osztályra osztotta fel. Gazdasági tanácsossá Kiss Ödön volt helyettes főjegyzőt, pénzügyi tanácsossá pedig Bánó Vince főszámvevőt nevezte ki.

1921-ben újra betöltötték az aljegyzői, a számvevői, a nyilvántartói, a számtiszt, az adótiszt, az írnoki és a műszaki tiszt állásokat.

1922-ben Újpest visszakapta az 1919-ben elvett autonómiáját, és az 1922. szeptember 22-én tartott képviselőtestületi választások után október 3-án megalakult az új közgyűlés.

Felhasznált irodalom:

Bokor László (szerk.): Újpest története. Bp., 1969., FSZEK IV. ker. Fiók.

Gerelyes Ede (szerk.): Újpest története. Bp., 1977., Közgazdasági és Jogi Könyvkiadó.

Dr. Ugró Gyula: Újpest 1831-1931. Sajtó alá rendezte: dr. Ladányi Miksa. Bp., 1932., Magyar Városok Monográfiája Kiadóhivatala.

Felhasznált források:

Hadtörténelmi Levéltár. II. fondfőcsoport, Horthy-kori iratok.

Csapatanyag.

1.) M. kir. XII. csendőr-tartalék zászlóalj, majd M. kir. 3. csendőr tartalék ezred, Újpest 1919-1920.

2.) Nemzeti Hadsereg III. külkerületi parancsnoksága. Újpest-Rákospalota-Pestújhely, 1919-1920.

„Tekintetes

Katonai parancsnokság

Újpest

Alulírottak azon tiszteletteljes kéressel járulunk a Tekintetes Katonai parancsnokság elé, hogy részünkre - kik az Újpesti Önk. Mentő Egyesület működő tagjai vagyunk - úgyszintén használatban lévő gépkocsijaink részére igazolványokat kiállítani kegyeskedjék, hogy működésünket éjjel-nappal egyaránt a köz érdekében zavartalanul folytathassuk. Működő tagjaink a következők:

1. Dr. Oszmann Mór igazgató főorvos, 2. Dr. Holló Artur ellenőrző orvos, 3. Dr. Feldmann József ellenőrző orvos, 4. Oszmann Elemér intéző, 5. Bleier Jenő mentőorvos, 6. Simek István mentőorvos, 7. Rónay Gyula mentőorvos, 8. Oszmann Imre mentőorvos, 9. Rothnagel József mentőorvos, 10. Székely Zoltán mentőorvos, 11. Weisz Gyula mentőorvos, 12. Stubenvole János mentő-gépkocsivezető, 13. Korbély Lajos mentő-gépkocsivezető, 14. Iván Ferenc mentőorvos, 15. Rotter Aladár mentőorvos, 16. Holló Tibor mentőorvos, 17. Horváth Lajos mentőápoló, 18. Kollár József mentőápoló, 19. Kondrák Ferenc mentőápoló.

Gépkocsijaink számai: 1.) B II. 581

2.) IV. 340.

Újpesten 1919. nov. 15.

*Maradtam tisztelettel
Dr. Oszmann Mór
igazgató főorvos”*

Munkács

Nemzeti pártvezetőség

Újpest.

Átértem az újszerűségi körrel jártunk a Nemzeti Párti pártvezetőség felé, hogy részünk - kik az Újpesti Önk. Mentő-Egyesület munkáihoz járunk - megismer-
sün kívánjuk a mi gépkocsijaink részén járunk a
nyolcad. körzetben, hogy munkánkhoz éjszaki-
szappal járjunk, a körzetben munkánkhoz járjunk.

Munkácsi Vagyunk a körzetben

1. Le. Brunnmann úr igazgató főnök
2. Le. Holló úr ellenőr
3. Le. Feldmann úr
4. Brunnmann úr ellenőr
5. Böler úr
6. Simkó úr
7. Lónay úr
8. Brunnmann úr
9. Rothmayer úr
10. Székely úr
11. Weisz úr
12. Hubenok úr munkásvezető
13. Horváth úr
14. Földi úr
15. Pottar úr
16. Holló úr
17. Horváth úr munkásvezető
18. Kollár úr
19. Kondrák úr

Helytörténelmi Levéltár
TOLAJDOK

Gépkocsijaink számai: BII 581.

Kérjük megírni

Újpest, 1919. márc. 15.

IV 340

száma és feltehetően

Le. Brunnmann
igazgató főnök

288
szám.
1919-20.

Nagyságos Polgármester úr!

A budapesti VI/4. karhatalmi ezred III. százada a városi katonai elszállásolási hatóság által az újpesti István-téri I. sz. polgári leányiskola földszinti helyiségeibe helyeztetett el.

Tekintettel arra, hogy a szénuszünet és a járványuszünet miatt a tanítást a jövő héten rendszeresen meg kell kezdenünk s 896 tanulónkon kívül az intézet helyiségeiben még a leánygimnázium növendékeit s a polgári leányiskolával kapcsolatos női ipari szaktanfolyamot is el kell helyeznünk s így minden tanteremre, iskolahelyiségre felette szükségünk van, tisztelettel kérjük a beszállásolt katonaságnak más helyre való mielőbbi elszállásolását, hogy a tanítás előtt a fertőtlenítést és a szükséges takarítást elvégezhessük.

Újpest, 1920. február 26-án

Mély tisztelettel
igazgató távollétében:

Rácz Imre
polg. isk. tanár

„288/1919-20.

Nagyságos Polgármester úr!

A budapesti VI/4 karhatalmi ezred 3-ik százada a városi katonai elszállásolási hatóság által az újpesti István téri I. Polgári Leányiskola földszinti helyiségeibe helyeztetett el. Tekintettel arra, hogy a szénuszünet és a járványuszünet miatt a tanítást a jövő héten rendszeresen meg kell kezdenünk s 896 tanulónkon kívül az intézet helyiségeiben még a leánygimnázium tanulóit s a polgári leányiskolával kapcsolatos női ipari szaktanfolyamot is el kell helyeznünk s így minden tanteremre, iskolahelyiségre felette szükségünk van, tisztelettel kérjük a beszállásolt katonaságnak más helyre való mielőbbi elszállásolását, hogy a tanítás előtt a fertőtlenítést és a szükséges takarítást elvégezhessük.

Újpest, 1920. február 26-án

Mély tisztelettel igazgató távollétében
Rácz Imre
polg. isk. tanár

Dr. Szerényi Antalné*

Életkép Újpest múltjából

Újpest kulturális életét vizsgálva akaratlanul is felvetődik a kérdés: a nem irányított művelődés gyökerei milyen mélyre nyúlnak vissza? Beszélhetünk-e újpesti népköltészetéről?

Köztudomású, hogy Újpestnek, ennek a tudatosan telepített és kiépített, viharos sebességgel nagyvárossá fejlődött településnek lakói az első évtizedekben Európa szinte valamennyi tájékáról érkeztek ide.

Bizonyosan hozták magukkal nyelvüket, szokásaikat, sajátos kultúrájukat, meséiket, dalaikat is. A letelepedés után az egymáshoz tartozás, pontosabban az egy helyhez tartozás, az asszimiláció törekvésének vágya oly erős volt, hogy siettek elfelejteni régi kultúrájukat, vagy ha nem is feledték el, már nem adták tovább itt született gyermekeiknek.

Persze nem mindenkinek sikerült az új tájon gyökeret verni. A szegénység, a kiszolgáltatottság, a csalódás felszínre hozta a lélek mélyéről azt a fájdalmas kényszert, hogy megpróbálja szavakba önteni, esetleg el is énekelni a gyötrelmet.

Talán ilyesféle lelkiállapotban lehetett Korubek Julcsa pincérnő is, aki Balog Lipót kávéházában dolgozott. Haláláról a hírt a Váci Felsőjárás 1889-es iratai között olvashatjuk. Julcsa az 1888. január 28-ról 29-re virradó éjjel öngyilkos lett. Felmerült az alkoholmérgezés gyanúja is. A szerencsétlen talán tudatosan választotta ezt a halálnemet.

Szegényes holmija közt egy papírlapra írva lila tintával a következő, jól olvasható vers? dal? szövegét találták:

Árva vagyok

Árva vagyok nincsen senkim
Szeretöm is elhagyot
Pedig én csak érted élek
Szivem érted dobogot
De minek is élek, ha elhagyot
A kit szeretk

Boldog talanak születem
Ó szánj meg engem istenem
De nem sokáig leszek árva,
Meg sgít a jó ég ura
Majd meg segít a jó Isten
Vala mely jó anygala

A sir ál előtem
Temetőbe visznek engem
Hisz már eleget szenvedtem
Végy magadhoz Istenem
(eredeti helyesírás)

A vers, szövege alapján búcsúlevélnek is tekinthető. A lány írta? Bánatában vetette papírra árvaságának fájdalmát? Édesanyja dalolta valamikor, ugyancsak keserű hangulatban? Nem tudjuk. De mert az egykori újpesti népi kultúrának alig maradt fenn emléke, megérdemli figyelmünket.

* A szerző középiskolai tanár, helytörténeti kutató.

Helytörténeti hírek...

☞ Március 4-én a Babits Mihály Gimnázium aulájában rendezte meg alapítványunk, az újpesti középiskolások ötödik helytörténeti vetélkedőjét. A versenyre nyolc újpesti középiskola küldte el 5-5 fős csapatát. A jó színvonalú, izgalmas vetélkedőben első helyen a Könyves Kálmán Gimnázium csapata (felkészítő tanár: Szakonyiné Cseri Bogáta), a második helyen a Berzeviczy Gergely Szakközépiskola csapata (felkészítő tanár: dr. Szerényi Antalné) a harmadik helyen az Újpesti Műszaki Szakközépiskola csapata (felkészítő tanár: Borhy Tibor) végzett. Különdíjban részesítette a zsűri a Könyves és a Műszaki Szakközépiskola csapatát, mert a versenyre két, nagyon színvonalas interjú készítették, régi újpesti polgárokkal. A verseny valamennyi résztvevője megkapta az Újpesti Életrajzi Lexikont, az első három helyezett csapat tagjai pedig névre szóló emléklapot is. Gratulálunk valamennyi résztvevő diáknak és tanárnak!

☞ Február 5-én tartotta tisztújító közgyűlését az Újpesti Városvédő Egyesület. A közgyűlés megtárgyalta az egyesület elmúlt öt éves tevékenységéről készült beszámolót, és új elnökséget, valamint ellenőrző bizottságot választott. Az egyesület új elnöke dr. Miletics Iván ny. főorvos, Újpest díszpolgára lett, ügyvezető alelnökké ismét Kadlecovits Gézátt választották. Az elnökség tagjai lettek, Iványiné Konrád Gizella,

Kovács Ákos, Mészáros Ferenc, Opauszki Viktória, Pákozdi Kálmán, dr. Sallai János és dr. Szerényi Antalné. Az ellenőrző bizottság új elnöke dr. Nyárs Csaba, tagjai: Dankó Pálné és Németh Istvánné lettek. A közgyűlés jegyzőkönyvi köszönetet mondott dr. Kapolyi Lászlónak, az egyesület eddigi elnökének, áldozatos munkájáért. Szerkesztőségünk jó egészséget és sok sikert kíván az Újpesti Városvédő Egyesület újonnan megválasztott vezetőinek!

☞ A „Könyves-könyvek” sorozatban megjelent az „Arcok-életek” című összeállítás, mely emléket állít dr. Fecske Andrásnak, a Könyves egykori, köztiszteletben álló tanárának. Felhívjuk kedves Olvasóink és a helytörténeti kutatók figyelmét arra, hogy a kiadvány nem kapható kereskedelmi forgalomban, ezért, ha a könyvet szeretnék megkapni, forduljanak szerkesztőségünkhöz, vagy az Újpesti Helytörténeti Alapítványhoz.

☞ Többek érdeklődésére közöljük, hogy az Alapítványunk gondozásában készülő „Ki-kicsoda Újpesten? 2000.” c. közéleleti lexikon, karácsonykor kerül az Olvasók kezébe. A lexikonban szereplő személyek kiválasztása megtörtént, kérjük, hogy ne küldjenek személyi javaslatokat szerkesztőségünknek! Köszönjük!

Az alapítvány támogatói:

ASCHNER LIPÓT ALAPÍTVÁNY,
„ARANY HORGONY” GYÓGYSZERTÁR,
ÉPORG RT., HANZLIK PÁL, HOLLÓSI GYÖRGY,
HAKONE KFT., IVÁNYINÉ KONRÁD GIZELLA,
IVÁNYI JÁNOS, DR. KAPOLYI LÁSZLÓ,
KOÓS GÁBOR, KOZMA SÁNDORNÉ,
ÚJPEST ÖNKORMÁNYZATA,
ÚJPESTI VAGYONKEZELŐ RT.

Kiadja: az Újpesti Helytörténeti Alapítvány

Elnök: Dr. Sipos Lajos

Szerkesztő: Kadlecovits Géza

Szerkesztőség: 1047 Bródy Imre u. 1.

Tel./fax: 233-1976

Tipográfia: Wagner Attila

Készítette: a Spácium Bt.

Felelős: Koós Gábor